

III. კომენტარი

საქმის ფაქტობრივი გარემოებები სრულად აკმაყოფილებს ხელშეკრულებიდან გასვლის სპეციალურ შემადგენლობას სკ-ის 398-ე მუხლის მიხედვით. ის ფაქტობრივი გარემოება, რომელიც გახდა გარიგების საფუძველი, მოცემულ შემთხვევაში მესაკუთრის სახელზე რეგისტრირებული ნივთის ფართობისა და მომავალში საკუთრებაში გადასაცემი ნივთის ფართობის იდენტურობაა. ამასთან, პირები არ დადებდნენ ხელშეკრულებას, თუ მათთვის ცნობილი იქნებოდა აღნიშნული არაექვივალენტურობის შესახებ და მშენებლობის მწარმოებელ ფონდს ვერ დაევალება პასუხისმგებელი იყოს იმაზე გაცილებით მეტ ფარგლებში, ვიდრე გარიგების დადების მომენტში მის მიერ იყო წარმოდგენილი.¹ სასამართლოს გადაწყვეტა სრულად შეესაბამება საკანონმდებლო მოწესრიგებას, თუმცა სკ-ის 369-ე მუხლის მოცემულ შემთხვევაში გამოყენება ან თუნდაც მოხსენიება მხოლოდ გაუგებრობას შეიძლება მიენეროს.

ნინო ქავშაია

► 1.2 - 1/2021

მოთხოვნის დაკმაყოფილების შანსის მოსპობა უზრუნველყოფილი ნივთის გასხვისების გამო

1. უზრუნველყოფილი ნივთის გაუსხვისებლობის დათქმის დარღვევა ზიანის ანაზღაურების საფუძველია. ზიანის ანაზღაურებაზე ამ შემთხვევაში პასუხისმგებელია უზრუნველყოფილი ნივთის შემძენი, სკ-ის 998-ე მუხლის მიხედვით.

2. უზრუნველყოფის საშუალების გაქარწყლების გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნისას მტკიცება იმისა, რომ კრედიტორს ჰქონდა მოთხოვნის სხვა გზით დაკმა-

ყოფილების შესაძლებლობა, ეკისრება მოვალეს.

(ავტორის სახელმძღვანელო წინადადებები)

სკ-ის 266, 992, 998-ე მუხლები

უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 10 მარტის გადაწყვეტილება № ას-1296-1223-2012

I. ფაქტობრივი გარემოებები

გირავნობისა და იპოთეკის ხელშეკრულებით მესაკუთრეს აეკრძალა დატვირთული ნივთების კრედიტორის თანხმობის გარეშე გასხვისება. კრედიტორის სასარგებლოდ მიმდინარე სააღსრულებლო პროცესში მოვალემ ნივთები გაასხვისა იმ პირის სასარგებლოდ, რომელსაც გააჩნდა საგადასახადო დავალიანება. საგადასახადო ორგანომ გასხვისებულ ქონებაზე გაავრცელა საგადასახადო იპოთეკა და გირავნობა. საგადასახადო ორგანოს სასარგებლოდ გამართულმა აუქციონმა უშედეგოდ ჩაიარა, რის შედეგადაც, მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, ქონება სახელმწიფოს საკუთრებაში გადავიდა და გათავისუფლდა სანივთოსამართლებრივი ტვირთისგან. კრედიტორმა ამის შესახებ აღმასრულებლის მიერ შედგენილი მითითებიდან შეიტყო, რომელიც მას ატყობინებდა აღწერილი გარემოებების გამო სადავო ქონებაზე რეალიზაციის მიქცევის შეუძლებლობის შესახებ.

კრედიტორმა სარჩელი აღძრა უზრუნველყოფის საშუალებების დაკარგვით მიყენებული ზიანის - მოთხოვნის ოდენობის - მოვალისა და ქონების შემძენისთვის დაკისრების მოთხოვნით. მოსარჩელის პოზიციით, მოვალემ დატვირთული ქონების გასხვისებით უზრუნველყოფის გარეშე დატოვა, ხოლო შემძენმა - იმავე ქონების ხარჯზე გაისტუმრა საგადასახადო ვალდებულება. მოპასუხეებმა სარჩელი არ ცნეს და განმარტეს, რომ გარიგების დადების მომენტში მათთვის არ შეიძლებოდა ყოფილიყო ცნობილი საგადასახადო ორგანოს მიერ ქონების დაყადაღებისა და რეალიზაციის შესახებ.

¹ მოცემული საქმის მსგავსი კაზუსის ამოხსნისთვის იხ. რუსიაშვილი, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, კაზუსების კრებული, 2020, 122 და შემდგომი.

II. სასამართლოს მსჯელობის შეჯამება

პირველი ინსტანციის სასამართლომ სარჩელი არ დააკმაყოფილა. მოსარჩელის სააპელაციო საჩივარიც უშედეგო აღმოჩნდა: სააპელაციო სასამართლოს პოზიციით, მოსარჩელე ვერ ადასტურებდა მოვალის ბრალეულობას, ამასთან, თავად ნასყიდობის ხელშეკრულება უკანონოდ ცნობილი არ ყოფილა. მეორე ინსტანციის სასამართლომ ყურადღება იმაზეც გაამახვილა, რომ აღმასრულებლის მიმართვა არ ნიშნავდა მოსარჩელის სასარგებლოდ წარმოებული სააღსრულებო პროცესის უშედეგოდ დასრულებას, მისი გირავნობის უფლება ჯერ კიდევ არსებობდა და, თანაც, არ იყო გამორიცხული რეალიზაციის მიქცევა მოვალის სხვა ქონებაზე. არგუმენტად დასახელდა ისიც, რომ ზიანის მიმყენებლის პასუხისმგებლობა შეზღუდულია მისთვის წინასწარ სავარაუდო ქონებრივი დანაკლისის ოდენობით, ხოლო ქონების შემძენისთვის არ იქნებოდა შეცნობადი ქონებაზე რეალიზაციის მიქცევა საგადასახადო ორგანოს სასარგებლოდ.

მეორე ინსტანციის სასამართლოს განჩინება, რომლითაც პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება უცვლელი დარჩა, მოსარჩელემ გაასაჩივრა. კრედიტორის პოზიციით, სასამართლომ არ გაითვალისწინა, რომ გირავნობის ხელშეკრულებით მესაკუთრეს შეუძლო დატვირთული ნივთების გასხვისება მხოლოდ კრედიტორის თანხმობითა და ვალდებულების თანაბარზომიერად შესრულების შემთხვევაში. ზიანის ანაზღაურების შემადგენლობის არამოკითხვა, მოსარჩელის პოზიციით, შეუძლებელი იყო იმ პირობებშიც, როცა წარმოდგენილი მტკიცებულებებით ცალსახა იყო, რომ შემძენს ნასყიდობის საფასური საქმის მსვლელობის მომენტშიც კი არ ჰქონდა გადახდილი. ამ ფაქტობრივ გარემოებას კრედიტორი აყრდნობდა ნასყიდობის მოჩვენებითობის არგუმენტაციას. ზიანის მიყენების განზრახვა დასტურდებოდა იმითაც, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულებაში მონაწილე სუბიექტების დამფუძნებელი ერთი და იგივე პირი იყო.

საკასაციო სასამართლომ გაიზიარა მოსარჩელის ყველა მითითება, საჩივარი დააკმაყო-

ფილა და განმარტა, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულების მხარეები ურთერთდაკავშირებული პირები იყვნენ, რომლებმაც გარიგების დადებით კრედიტორს მოუსპეს მოთხოვნის დაკმაყოფილების შანსი. არასწორად ჩაითვალა სააპელაციო სასამართლოს მითითება იმაზე, რომ გირავნობისა და იპოთეკის უფლებების გაუქმება არ ნიშნავდა სააღსრულებო პროცესის უშედეგოდ დასრულებას: საკასაციო სასამართლომ მიუთითა, რომ სააღსრულებო ფურცელი არ უშვებდა რეალიზაციის მიქცევას მოვალის სხვა ქონებაზე. ამასთან, მტკიცება იმისა, რომ კრედიტორს შეუძლია სხვა გზითაც მიალწიოს მოთხოვნის დაკმაყოფილებას, აწევს მოვალეს.

III. კომენტარი

უზენაესი სასამართლოს მიერ მოსარჩელის პოზიციის გაზიარება, შედეგის სისწორისგან დამოუკიდებლად, ზღვარს შლის პირთა ინტერესების სახელშეკრულებო და დელიქტური წესით დაცვას შორის. სასამართლოს მიერ შემოთავაზებული მსჯელობის მთავარი ხარვეზი სახელშეკრულებო დათქმის დარღვევაში დელიქტური პასუხისმგებლობის ამოკითხვაა.

მოსარჩელის მითითება იმასთან დაკავშირებით, რომ გირავნობის ხელშეკრულებაში შეთანხმებული გასხვისების აკრძალვა ნასყიდობის დადებას მართლსაწინააღმდეგოს ხდიდა დელიქტური მიზნებისთვის, არასწორია, რადგან სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევა ავტომატურად აბსოლუტური სიკეთის ხელყოფად არ ითვლება. ასეთ შემთხვევაში პირის სახელშეკრულებო პოზიციები დაცულია არა აბსოლუტურად, არამედ ფარდობითად, კრედიტორისთვის დაცვის სახელშეკრულებო ინსტრუმენტების მინიჭების მეშვეობით. შესაბამისად, გაუგებარია უზენაესი სასამართლოს მიერ დელიქტური პასუხისმგებლობის მოპასუხეებისთვის დაკისრება სახელშეკრულებო პირობაზე მითითებით. ამასთან, შეუძლებელია დადგენა იმისა, რატომ უნდა ყოფილიყო ზიანის ანაზღაურებაზე ვალდებული ქონების შემძენი - პირი, რომელიც ხელშეკრულების ძალით შებოჭილი არ ყოფილა და რომელსაც ნი-

ვთის განკარგვაში მონაწილეობა ვალდებულების დარღვევად არ შეეარცხებოდა. იმავე არგუმენტაციით, დაუსაბუთებელია, რატომ დაკმაყოფილდა იპოთეკის უფლების გაქარწყლებით დამდგარი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა გირავნობის ხელშეკრულების ჩანაწერზე მითითებით. სახელშეკრულებო დათქმის მიზანი, რომლითაც განისაზღვრება ასანაზღაურებელი ქონებრივი დანაკლისის მოცულობა, მოცემულ შემთხვევაში იცავდა მოგირავნეს სწორედ გირავნობის გაქარწყლებით დამდგარი ქონებრივი დანაკლისისგან. თუმცა ამ გაფართოებული მასშტაბის გავრცელება იპოთეკის უფლების გაუქმების შემადგენლობასა და ქონების შემძენზეც შეუძლებელი ხდება და კრედიტორი ამ ნაწილში მხოლოდ დელიქტურ დაცვას უნდა დასჯერდეს.

თუკი უზენაესი სასამართლო ცდილობდა მოთხოვნის დელიქტური წესით დაკმაყოფილების დასაბუთებას, მსჯელობა უნდა დათმობოდა დადებული გარიგების შინაარსს. კერძოდ, გამომდინარე იქიდან, რომ მხარეების მიერ აღნიშნული ხელშეკრულების დადება არ ხელყოფდა აბსოლუტურ სიკეთეს და არც რომელიმე დამცავ ნორმას¹ არ ეწინააღმდეგებოდა, დელიქტური პასუხისმგებლობის ერთადერთი შესაძლებლობა იქნებოდა მხოლოდ კონკრეტული ქმედების განზრახ ამორალურად განხორციელებულად მიჩნევა.²

მოცემულ შემთხვევაში სასამართლოს უნდა დაესვა კითხვა, იკითხებოდა თუ არა მოსარჩელის მიერ მიწოდებული ფაქტობრივი გარემოე-

ბებიდან მხარეთა განზრახვა, ზიანი მიეყენებინათ კრედიტორისთვის მისი მოთხოვნის აღსრულების შანსის მოსპობით. პირთა დამოკიდებულების დასადგენად ზოგადი წესების გამოყენება შეუძლებელია: სამართალშემფარდებელი ვერ ჩაიხედავს პირის გონებაში,³ ამიტომ პირთა განზრახვაზე მიმითითებელ პირს უნდა მოეთხოვოს მხოლოდ ფაქტობრივი გარემოებებისა და სრულფასოვანი დასაბუთების წარმოდგენა, რომელიც მოსამართლეს დაარწმუნებს შესაბამისი სუბიექტური შემადგენლობის არსებობაში. მოცემულ საქმეში მოსარჩელემ განმარტა, რომ ნასყიდობის შედეგად მოვალე საკუთარი ქონებიდან ამორიცხავდა სანივთო ტვირთის მატარებელ ნივთს, ხოლო შემძენი კრედიტორის უზრუნველყოფის საშუალების გაუქმების ხარჯზე შეძლებდა საგადასახადო ვალდებულების დაფარვას. არგუმენტაციას ამყარებდა ისიც, რომ ქონების გამსხვივებელი და შემძენი ურთიერთდაკავშირებული პირები იყვნენ და ნასყიდობა დაიდო კრედიტორის სასარგებლოდ სააღსრულებო პროცესის დაწყების შემდეგ. სასამართლოს არც ერთი გარემოება ხელს არ შეუშლიდა, დაედგინა, რომ მოსარჩელემ მტკიცების ვალდებულება შეასრულა ირიბი მტკიცებულებების წარმოდგენის გზით, რაც მოცემულ შემთხვევაში პირის (პირთა) განზრახვის დადასტურების ერთადერთი ვარგისი საშუალება იქნებოდა. საკმარისია დასაბუთება იმისა, რომ პირისთვის მარტივად შეცნობადი იქნებოდა მისი ქმედებით დამდგარი შედეგი.⁴

თუმცა ამ დასაბუთებას ეჭვქვეშ აყენებს ის, რომ განყენებულად სხვისთვის ზიანის მიყენების განზრახვა არ უნდა იყოს საკმარისი პასუხისმგებლობის დაკისრებისთვის იმ შემადგენლობით, რომელიც ფაქტობრივად გვერდს უვლის მართლწინააღმდეგობის დადგენის ხისტ ხერხებს და, ამდენად, საგამონაკლისო შემთხვევას წარმოადგენს. რა შედეგი ჩაითვლება ზნეობის ნორმებისადმი შეუსაბამოდ, მეტწილად სამართლის პოლიტიკის საკითხია, თუმცა

¹ სკ-ის 274 IV მუხლის დამცავ ნორმად მიჩნევა არასწორი იქნებოდა: ის არ კრძალავს გირავნობის საგნის გასხვივებას, არამედ, პირიქით, ადგენს გირავნობის შეწყვეტის წინაპირობებს. განმკარგავ-გამსხვივებლის არაკეთილსინდისიერებაც არა განკარგვის ბათილობის, არამედ გირავნობის შენარჩუნების შედეგს აყენებს. ამ ნორმიდან შეუძლებელია გამოყვანა იმისა, რომ კრედიტორის ინტერესების უგულვებელყოფით გირავნობის საგნის განკარგვა მართლსაწინააღმდეგოა დელიქტური მიზნებისთვის.

² გერმანული სამართლისთვის ამგვარი ქმედებით მიყენებული ზიანი ანაზღაურდება გსკ-ის 826-ე პარაგრაფის მიხედვით. ქართული სამართლისთვის განზრახ ამორალური ქმედებით მიყენებული ზიანი, სპეციალური მოწესრიგების არარსებობის გამო, უნდა მოიცვას სკ-ის 992-ე მუხლის შემადგენლობაში.

³ ჰაგენლოხი, მტკიცების ტვირთი გერმანულ სამოქალაქო სამართალში, 7/2018, 21.

⁴ Wagner, in Münchener Kommentar zum BGB, 8. Auflage 2020, § 826 Rn. 55.

ცალსახაა, რომ მხოლოდ და მხოლოდ ის მოცემულობა, რომელშიც სუბიექტს შეეძლო, სხვა პირის ინტერესები უფრო მეტად გაეთვალისწინებინა (თუნდაც საკუთარი ინტერესების უკანა პლანზე წაწევის ხარჯზე) არ უნდა კმაროდეს მისი საგამონაკლისო წესით პასუხისმგებლობისთვის. მოცემული შემთხვევისთვის გადამწყვეტი იქნებოდა კონტრარგუმენტი, რომ იმის გადაწყვეტა, რომელი კრედიტორი დაკმაყოფილდეს შეზღუდული რესურსების პირობებში, მართლწესრიგმა შეიძლება მიანდოს მოვალე ურთიერთდაკავშირებულ პირებს და ამგვარი ქმედება არ მიიჩნეოს ამორალურად. ამავე შედეგის სასარგებლოდ მეტყველებს ისიც, რომ თუკი პირს შეუძლია ინტერესი დაიცვას სახელშეკრულებო სიბრტყეში, ამ შესაძლებლობით არსარგებლობას სამართალშემფარდებელმა მისი ზიანის სხვა (მით უფრო, საგამონაკლისო) გზით ანაზღაურებაზე უარი უნდა უთხრას. ინტერესების დაცვაში ამ შემთხვევაში იგულისხმება სწორედ ის, რაც მოსარჩელემ სახელშეკრულებო პირობად აქცია - დატვირთული ნივთის გასხვისების აკრძალვა. ამიტომ სარჩელის დაკმაყოფილება შესაძლებელი იქნებოდა მხოლოდ მოსარჩელის უშუალო კონტრაქტთან მიმართებაში, სახელშეკრულებო ზიანის შემადგენლობის აგების ხარჯზე.

მსჯელობა ქმედების განზრახ ამორალურად განხორციელებასთან დაკავშირებით სასამართლოს დასჭირდებოდა კრედიტორის, როგორც მესამე პირის (და არა მოვალის ხელშემკრელი მხარის), დაცვის სამართლებრივი საშუალების სწორად დადგენისთვის. განხილული საკითხების ყურადღების მიღმა დატოვება განსაკუთრებით გაუგებარია იმ პირობებში, როდესაც სარჩელის დაკმაყოფილებას სასამართლო მეტწილად აყრდნობს გირავნობის ხელშეკრულების დათქმას ნივთების გასხვისების შეზღუდვასთან დაკავშირებით. სხვა დასაბუთების წარმოდგენის გარეშე ამ მოცემულობის გამო ზიანის ანაზღაურების მოპასუხისთვის დაკისრება ნიშნავს ზღვრის მოშლას იმ დაცვას შორის, რომელსაც პირებს სთავაზობს დელიქტური სამართალი და სახელშეკრულებო ურთიერთობა.

ნინო ქავშაია

► 1.3 - 1/2021

უპირატესი შესყიდვის უფლება

1. თანამესაკუთრის უპირატესი შესყიდვის უფლება არსებობს მხოლოდ დანარჩენი თანამესაკუთრების და არა მესამე პირების მიმართ.

2. უპირატესი შესყიდვის უფლების დარღვევით დადებული ნასყიდობა არ არის უცილოდ ბათილი. ასეთ დროს თანამესაკუთრის უფლება აქვს მოითხოვოს ვალდებულების დარღვევით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

(ავტორის სახელმძღვანელო წინადადებები)

სკ-ის 173 IV, 517-ე და 518-ე მუხლები

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2006 წლის 21 ნოემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-154-579-06

ფაქტობრივი გარემოებები

მოსარჩელემ და მოპასუხემ ქორწინების პერიოდში შეიძინეს სიღნაღის რაიონში მდებარე მეძროხეობის ფერმა. შეძენის მომენტში უძრავი ქონების ნაწილი აღირიცხა მოსარჩელის, ნაწილი კი მისი მეუღლის (მოპასუხის) სახელზე. მეუღლეთა განქორწინების შემდგომ მოსარჩელემ შეიტყო, რომ მეუღლემ ქონებაში თავისი კუთვნილი წილი მიყიდა ამავე ფერმაში დასაქმებულ მწყემსს, რითიც, მოსარჩელის მოსაზრებით, დაირღვა წილის უპირატესი შესყიდვის უფლება. შესაბამისად, მოსარჩელემ სარჩელი აღძრა მეუღლის, ფერმის შემძენისა და ნოტარიუსის (რომელმაც გარიგება დაამოწმა) მიმართ და მოითხოვა ნასყიდობის ხელშეკრულების ბათილად ცნობა.

მოპასუხეებმა სარჩელი არ ცნეს და მიუთითეს, რომ თავიდანვე ფერმის რეალური შემძენი იყო იქ დასაქმებული მწყემსი, ქონება კი მხოლოდ ფორმალურად აღირიცხა მოსარჩელის საკუთრებად. სწორედ ამიტომ, განქორწინების შემდგომ მოპასუხე მეუღლემ მას ფერმა-